

ห้องสมุดพิเศษสำหรับคนพิเศษ

The Autism Friendly Library: My Special Target

สุดาวดี ชัยเดชทยากุล, รัตดา อุ่นจันทิ, สมถวิล สว่างวงศ์,
พิมพ์ญาดา วงศ์แสนแก้ว, ศรีสวรรค์ สีตาพันธ์
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น e-mail: sudsri@kku.ac.th

บทคัดย่อ

สถานการณ์และแนวโน้มของคนเป็นออทิสติก โดยเฉลี่ยเด็กไทย 1,000 คนเป็น 6 คน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์วิจัยออทิสติก) ได้เปิดทำการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 เพื่อเป็นศูนย์วิจัยและพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษแบบเรียนรวมสำหรับเด็กออทิสติก ทั้งนี้ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2561 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัย ขอนแก่น ได้ส่งทีมชื่อ 3 Managers เข้าร่วมทำงานห้องสมุด เพื่อสนับสนุนนโยบายที่ต้องการเน้นบทบาทการเป็น Library for All Generation ซึ่งนักเรียนที่เป็นเด็กพิเศษก็เป็นหนึ่งในลูกค้าของสำนักหอสมุด เนื่องจากนักเรียนโรงเรียนสาธิตฯ สามารถเข้าใช้บริการสำนักหอสมุดหรือห้องสมุดคณะต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยได้ด้วย โดยที่ทางสำนักหอสมุดเองไม่ได้กีดกันหรือแบ่งแยก ยินดีและพร้อมให้บริการ ถือว่าเป็นห้องสมุดที่มียินดีต้อนรับบุคคลพิเศษด้วยเช่นกัน (Autism friendly library) การบริหารจัดการห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษนั้น จะดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายระหว่างสำนักหอสมุดและโรงเรียน ฯ โดยมีทีม 3M และครูผู้ดูแลห้องสมุดเป็นผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

คำสำคัญ:

ห้องสมุดออทิสติก

Abstract

The situation and trends of people as Autistic On average, 1,000 Thai children are 6 and they are increasing every year. In 2002 The Demonstration School of Khon Kaen University Special Education (Autistic Research Centre) was establish to be a research and development center for special education for children with autism. From 2016, The Khon Kaen University Library create policy of the Library for all generation for support Khon Kaen University community and making network with Satit School Library. They give 3 Managers team to participate in Autistic Research Centre Library to management the library and achieve common goals together.

Keyword:

Autistic Library

บทนำ

สถานการณ์และแนวโน้มของคนเป็นออทิสติก พบว่า ทั่วโลกมีอยู่ประมาณ 35 ล้านคน ขณะที่ประเทศไทย คาดว่ามีประมาณ 3.7 แสนคน และจากสถิติปี 2555 เฉลี่ยเด็กไทย 1,000 คน เป็น 6 คน ซึ่งถือเป็นอัตราส่วนที่สูงมาก และเพิ่มขึ้นทุกปี คาดว่าทั่วประเทศจะมีเด็กป่วยเป็นโรคนี้ ประมาณ 300,000 คน ในจำนวนนี้ยังเข้าถึงบริการ น้อยมาก ประมาณร้อยละ 10 หรือปีละเพียง 30,000 กว่าคนเท่านั้น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดให้บุคคลออทิสติกเป็นประเภทความพิการด้วย เพื่อจะได้รับสิทธิบริการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งพบว่ามีคน เป็น ออทิสติกมาแสดงตนขอมีบัตรประจำตัวผู้พิการประมาณ 4,000 ราย ทำให้เครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติกได้ เสนอ “4 กลไกหลักตามออทิสติกโรดแมป” ถึงนายกรัฐมนตรี โดยขอให้กระทรวงสาธารณสุขทำ “โครงการนำร่อง จัดตั้ง” แผนกพิเศษออทิสติก “ในโรงพยาบาลศูนย์ฯ โรงพยาบาลจังหวัดฯ และโรงพยาบาลอำเภอฯ” ในขอบเขตทั่ว ประเทศ และให้กระทรวงศึกษาธิการทำโครงการนำร่องจัดตั้งและพัฒนาห้องเรียน 2 รูปแบบ อันได้แก่ “ห้องเรียน คู่ขนานออทิสติก” และ “ห้องเรียนสอนเสริมการศึกษาพิเศษ” ในโรงเรียนเด็กปกติทั่วไปในชุมชนในสังกัดหรือใน กำกับดูแล (คิดโซน (ของ) วัยทีน, 2560)

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้จัดตั้ง ร.ร. สาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์วิจัยออทิสติก) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยมีวัตถุประสงค์ของศูนย์วิจัยและพัฒนากิจการศึกษาศึกษาพิเศษแบบเรียนรวมสำหรับเด็กออทิ สติก โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดังนี้ 1) เพื่อทำการศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน แบบเรียนรวมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สำหรับเด็กออทิสติก 2) เพื่อเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ค้นคว้าวิจัย และพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวมสำหรับเด็กออทิสติกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและ ความรู้ในการจัดการศึกษาของเด็กออทิสติกไปสู่โรงเรียน สถาบันการศึกษาและสาธารณชนที่สนใจ และได้ให้ ความสำคัญแก่การเรียนรู้ของนักเรียนที่เป็นบุคคลพิเศษเพื่อให้มีความสามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ และสร้างเสริม พัฒนาการให้สามารถดำรงชีวิตได้เป็นปกติและเพื่อสร้างความรู้ด้วยการวิจัยและพัฒนาของบุคลากรในศูนย์วิจัย ฯ จึงได้จัดห้องสมุดเพื่อให้เป็นแหล่งจัดเก็บ จัดการ รวบรวมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับเด็กพิเศษ การเรียนการสอน และ การวิจัยของศูนย์ ฯ

ห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์วิจัยออทิสติก)

ห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษ เป็นสถานที่ที่ทุกคนสามารถเข้ามาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการค้นคว้าหา ความรู้ได้โดยอิสระ ตามความสนใจใฝ่รู้ของแต่ละคนที่มีความสนใจหรือความชอบที่ต่างกันและยังช่วยปลูกฝังนิสัยรัก การอ่านและการค้นคว้า เป็นช่องทางที่ช่วยพัฒนาทรัพยากรบุคคลได้เป็นอย่างดี

พรมณี หาญหัท (สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2561) รองผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่าย การศึกษาพิเศษ (ศูนย์วิจัยออทิสติก) กล่าวว่า “สำหรับศูนย์วิจัยออทิสติกเราให้ความสำคัญของห้องสมุดเพราะว่า ห้องสมุดถือเป็นศูนย์ปัญญาของนักเรียนออทิสติก ของอาจารย์ ของผู้ปกครอง เพราะว่าที่นี่ก็เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ทั้ง ผู้ปกครอง อาจารย์และนักเรียน และก็มีหนังสือให้บุคลากรได้พัฒนาองค์ความรู้ของตนเอง เป็นหนังสือที่ส่งเสริมให้ เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ในแต่ละด้าน ตั้งแต่เด็กเล็กสุดจนถึงเด็กที่เรียนรวมในระดับที่เก่งสุดก็มีหนังสือที่หลากหลายให้เด็กได้ เลือกศึกษา และเรียนรู้ตามศักยภาพและความสนใจของเด็ก”

อาพร ตรีสุน (สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2561) ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและประกันคุณภาพ ซึ่งเป็นครูผู้ดูแลห้องสมุดได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับห้องสมุดว่า “ห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษ ห้องสมุดเรามีหนังสืออ่านนอกเวลา และหนังสือเสริมบทเรียนให้กับนักเรียน เด็กที่กลุ่มเรียนรวมเขาจำเป็นต้องมีการอ่านหนังสือเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านการอ่าน คติวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาใจความสำคัญ ห้องสมุดเรามีหนังสืออ้างอิงเยอะ และหนังสือสั้น ๆ มีภาพประกอบให้เขามาอ่านและจับใจความ เขาสามารถที่จะเชื่อมโยงเนื้อหาบทเรียนรวม สำหรับห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษของเราที่เปิดให้บริการห้องนี้ใช้เป็นทั้งพื้นที่ห้องจัดการเรียนการสอน และเป็นห้องที่เด็กเข้ามารีแล็กซ์หาหนังสืออ่านนอกเวลา และอีกอย่างหนึ่งเรามีหนังสือมาซัพพอร์ตในองค์ความรู้ ด้านการศึกษาพิเศษมา ได้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นอาจารย์และผู้ปกครอง หรือหน่วยงานที่เราต้องการองค์ความรู้ ห้องสมุดเราจะจัดหาหนังสือประเภทนี้เขามาเยอะพอสมควร และเป็นหนังสือภาพ ภาพใหญ่ เล่มใหญ่ ภาพสวย สีสดใสสวยงาม น่าสนใจ มาซัพพอร์ตเด็ก และเข้าใจเนื้อหาได้เข้าใจเร็ว เพราะเด็กพวกนี้สมาธิสั้น พูดยาก อ่านเยอะ และจะลืมเร็ว แต่ถ้ามีภาพประกอบการจดจำเขาจะดีขึ้น”

ทรัพยากรห้องสมุด ประกอบไปด้วย หนังสือประเภทต่าง ๆ อาทิเช่น หนังสือภาพ หนังสืออ้างอิง หนังสือเกี่ยวกับออบิตติก หนังสือความรู้ทั่วไป รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และสื่อการสอน ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กพิเศษ และอุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาการเด็กพิเศษ ที่บุคลากรในศูนย์ได้พัฒนา จัดทำ และใช้จริงในการเรียนการสอน และนอกจากห้องสมุดจะเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กพิเศษ ผู้ปกครอง บุคลากรในศูนย์ ฯ นักศึกษาฝึกงาน และผู้ดูงาน ฯลฯ ยังใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย

ภาพที่ 1 สภาพห้องสมุดศูนย์วิจัยฯ และพฤติกรรมการใช้ห้องสมุดเด็กพิเศษ

เด็กพิเศษและการอ่าน

การอ่าน ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยพัฒนาสมองของเด็ก รวมไปถึงเด็กพิเศษอย่างกลุ่มเด็กออทิสติกด้วย (พัชรี บอนคำ, 2559) การอ่านนอกจากให้ความสุขและความเพลิดเพลินแล้ว ยังช่วยปลูกฝังสร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้วัยเด็ก ดังนั้นการอ่านจึงเป็นฐานของภูมิปัญญาอันสำคัญที่จะช่วยให้เด็กออทิสติกเรียนรู้และเข้ากับสังคมได้ และการอ่านสำหรับเด็กพิเศษโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่อง เป็นการเปิดโลกของการเรียนรู้ ข้อมูล ภาษาและการสื่อสารสำหรับพวกเขา ซึ่งเด็กออทิสติกแต่ละวัยแต่ละกลุ่มก็มีความชื่นชอบและวิธีอ่านหนังสือที่ต่างกันไป เช่นเดียวกับเด็กทั่วไป แต่ความบกพร่องในบางเรื่อง ทำให้มีความยากลำบากในการอ่าน

(ยงยศ โคตรภูธร, 2551) การอ่านสำหรับเด็กพิเศษจะต้องใช้เทคนิคเพื่อช่วยส่งเสริมการอ่าน เด็กพิเศษมีโอกาที่จะได้ประโยชน์จากการอ่าน โดยต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้เข้าถึงหนังสือตั้งแต่ก่อนที่จะหัดอ่าน สร้างบรรยากาศการอ่านให้น่ารื่นรมย์ สนุกสนานขณะอ่านให้เด็กฟัง พยายามเชื่อมโยงการอ่านกับกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็ก เช่น การเล่นเกม การสื่อสารดนตรี ใช้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว และแนวคิดที่ว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดี คือ ประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนต้องใช้ประสาทสัมผัสหลายด้านรวมกัน หรือใช้ประสาทสัมผัสอย่างเหมาะสม เด็กพิเศษแต่ละกลุ่มจึงควรมีสื่อส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสมแตกต่างกันไปตามความบกพร่อง เพื่อให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสด้านอื่น ๆ มาช่วยในการเรียนรู้ด้านการอ่าน เช่น เด็กออทิสติกควรเลือกหนังสือที่มีสีสันสดใส มีลูกเล่น เช่น Pop up หรือหนังสือที่เลื่อนไปมาได้ ให้หาภาพที่ซ่อนอยู่ มีเกมในเล่ม ตัวหนังสือไม่ต้องเยอะมาก เพื่อให้เด็กเห็นภาพและเกิดจินตนาการ (ยงยศ โคตรภูธร, 2551) “การอ่านหนังสือภาพ” สุดใจ พรหมเกิด (พัชร บอนคำ, 2559) เผยว่า จากการศึกษาในกลุ่มเด็กออทิสติกได้พบว่า “หนังสือ” สามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กออทิสติกได้ถึงแม้จะไม่ใช้หนังสือเฉพาะก็ตาม แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องของการอ่าน จึงได้ร่วมมือกับสถาบันราชานุกูล ได้พัฒนาหนังสือภาพสำหรับกลุ่มเด็กออทิสติกขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาและช่วยกระตุ้นพัฒนาการด้านการเรียนรู้ของเด็กกลุ่มนี้ให้ดียิ่งขึ้น และในการทำหนังสือเพื่อเด็กออทิสติก จะมีหลักการเดียวกันกับการทำหนังสือให้เด็กอายุแรกเกิดจนถึง 3 ปี คือ การใช้ “ภาพ” เป็นตัวหลักในการสื่อสาร เช่น ภาพคน ภาพสัตว์ ภาพผลไม้ หรือภาพสิ่งของต่าง ๆ และเน้นการร้อยเรื่องให้เกิดความเข้าใจง่าย พร้อมกับสอดแทรกตัวหนังสือไปทีละนิด โดยเป็นประโยคสั้น ๆ โดยขณะที่อ่าน ควรอ่านซ้ำ ๆ ซ้ำ ๆ เป็นทำนองคล้าย ๆ กับเสียงดนตรี ทำเช่นนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจ และจดจำได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ในหนังสือภาพแต่ละเล่มที่จัดทำขึ้น เนื้อหาภายในหนังสือจะเกี่ยวกับพื้นฐานการใช้ชีวิต เช่น การสวัสดี ขอบคุณ กิจวัตรประจำวัน หรือจะเป็นการสร้างความอดทน เป็นต้น และปัจจุบันยังมีสื่อที่ช่วยส่งเสริมการอ่านที่หลากหลาย อาทิเช่น โปรแกรมซอฟต์แวร์ และ DVD ที่ช่วยให้เด็กเรียนสะกดคำ ฟังเสียง นับพยางค์ นวัตกรรมที่ใช้เพลงและการเคลื่อนไหวร่างกายเข้ามาส่งเสริมการอ่าน สื่อที่สมบูรณ์แบบช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กพิเศษในด้านต่าง ๆ สามารถเข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ และการฝึกคิดอย่างเป็นระบบของเด็กได้ (ยงยศ โคตรภูธร, 2551) ในขณะที่ความต้องการของผู้ป่วยออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องด้านสติปัญญามีเพิ่มมากขึ้น ห้องสมุดในอนาคตควรเพิ่มการจัดโปรแกรมเพื่อการเรียนรู้เชิงโต้ตอบเพื่อให้เด็ก ๆ ได้เพลิดเพลินไปกับวรรณกรรมในรูปแบบและลักษณะที่เหมาะสมที่สุดกับพวกเขา ห้องสมุดหลายแห่งได้พัฒนาโปรแกรมที่ใช้ตารางภาพเพื่อให้เด็ก ๆ รู้ว่ากำลังจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป การใช้พรมตารางปูพื้นหรือเบาะสำหรับรองนั่ง และกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติจริงที่แม้กระทั่งเด็กทั่วไปยังสามารถสนุกไปกับกิจกรรมเหล่านี้ได้ และสมาชิกในชุมชน ยังได้รับประโยชน์จากการสร้างพื้นที่ครอบคลุมความต้องการของทุกคนอีกด้วย (TeachThought Staff, 2016)

ซึ่งห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษได้จัดหาทรัพยากรและเตรียมไว้ให้บริการตามความเหมาะสม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการทุกประเภท และนอกจากหนังสือภาพนิทาน สื่อการสอนสำหรับเด็กที่หลากหลายและเพียงพอแล้ว ห้องสมุด ฯ มีหนังสือองค์ความรู้ด้านการศึกษาพิเศษ รายงานวิจัยด้านการศึกษาพิเศษ หนังสืออ้างอิง หนังสือตำราความรู้ทั่วไป วารสาร รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ ๆ ที่มีความทันสมัย มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลาย มีมุมสบายด้วยเฟอร์นิเจอร์ เช่น โต๊ะบุนวม กลม นุ่ม สีสันสดใส ขวนให้นั่งอ่านหนังสือและสืบค้นข้อมูลแบบสบาย ๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์วิจัยออทิสติก) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการแสวงหาความรู้และส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน สำหรับเด็กออทิสติก นักวิจัย นักศึกษา ผู้ปกครอง และผู้สนใจ
2. เพื่อจัดกิจกรรมสนองกับความต้องการและความสนใจของเด็กพิเศษแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม
3. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสำนักหอสมุดกับห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่นและระหว่างห้องสมุดโรงเรียนด้วยกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือด้านการบริการห้องสมุด การส่งเสริมการเรียนรู้ และการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

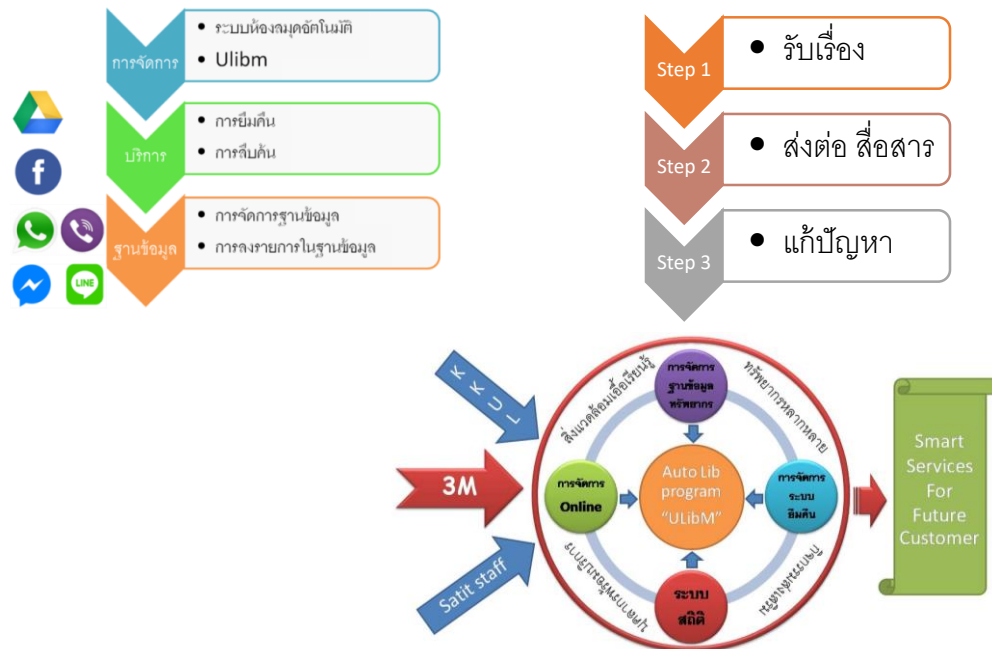
ห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษฯ ได้บริหารจัดการห้องสมุดเองในช่วงแรก โดยมีบุคลากรของฝ่ายเป็นผู้ดูแล และจัดสรรทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็กพิเศษไว้ให้บริการเบื้องต้น แต่เป็นระบบ Manual ไม่ได้เผยแพร่ ใช้ทรัพยากรร่วมกันเองในฝ่ายโดยบริการแก่นักเรียนเด็กพิเศษ ผู้ปกครอง บุคลากรในศูนย์ ฯ และนักศึกษาฝึกงาน ฯลฯ และตั้งแต่ พ.ศ. 2559 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ส่งทีมชื่อ 3 Managers ซึ่งเป็นบุคลากรที่ได้รับมอบหมายให้หมุนเวียนสลับกันไปร่วมทำงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อสนับสนุนนโยบายหน่วยงานที่ต้องการเน้นบทบาทการเป็น Library for All Generation ซึ่งนักเรียนที่เป็นเด็กพิเศษก็เป็นหนึ่งในนั้น และเป็นลูกค้าของสำนักหอสมุดเองด้วย เนื่องจากนักเรียนโรงเรียนสาธิต ฯ สามารถใช้บริการสำนักหอสมุดหรือห้องสมุดคณะต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยได้ด้วย โดยที่ทางสำนักเองไม่ได้กีดกันหรือแบ่งแยก ยินดี และพร้อมให้บริการ ถือว่าเป็นห้องสมุดที่มียินดีต้อนรับบุคคลพิเศษด้วยเช่นกัน (Autism friendly library)

วิธีดำเนินการ

1. สำนักหอสมุดนำกลยุทธ์การบริหารจัดการบุคลากรในลักษณะทีมข้ามสายงานโดยใช้บุคลากรที่มีอยู่จำนวนจำกัด แต่ได้ผลงานที่มากขึ้นสามารถพัฒนารูปแบบการบริการใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถให้บริการแก่โรงเรียนในเครือข่ายได้ อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรในหน่วยงานด้วย ส่งทีมชื่อ 3 Managers ซึ่งเป็นบุคลากรได้หมุนเวียนสลับกันไปร่วมทำงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่สามารถสนับสนุนนโยบายหน่วยงานที่ต้องการเน้นบทบาทการเป็น Library for All Generation และเพื่อสร้างทีมงานเฉพาะกิจดำเนินโครงการให้ต่อเนื่อง และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ด้วยการนำระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ULibM เข้ามาจัดการฐานข้อมูลและการให้บริการ และยังส่งเสริมกิจกรรมรักการอ่าน อีกทั้งสร้างสรรค์วัฒนธรรมการเรียนรู้ อีกทั้งช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนปฏิบัติงานห้องสมุดเป็นไปด้วยความราบรื่น และทำให้การทำงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด และในการหมุนเวียนไปทำงานห้องสมุดต่าง ๆ ทำให้เกิดการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing) และประสบการณ์ระหว่าง 3M และบุคลากร อาจารย์ที่ดูแลห้องสมุดโรงเรียนสาธิตฯ อย่างเป็นระบบ ครั้นนี้ทำให้เกิดประโยชน์ในแง่การจัดการความรู้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างทีมข้ามสายงาน การสร้างกิจกรรมกลุ่มคุณภาพนวัตกรรม ทีม 3M มีบทบาทการทำงาน ดังต่อไปนี้

บทบาทการทำงานสนับสนุนและร่วมปฏิบัติงาน

บทบาทการประสานงานโดย 3M

ภาพที่ 2 กระบวนการทำงานของ 3M

2. ความร่วมมือระหว่างสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น กับห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นเครือข่ายความร่วมมือให้ความช่วยเหลือกันและกันระหว่างห้องสมุด และเมื่อโครงการบรรลุผลจะทำให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าเป็นประโยชน์ร่วมกัน อาทิเช่น การใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติร่วมกัน การยืมทรัพยากรสารสนเทศระหว่างห้องสมุดในเครือข่าย การแบ่งปันทรัพยากร การบริการห้องสมุด การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน การส่งเสริมการเรียนรู้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และร่วมทำกิจกรรมทางวิชาการในอนาคต

3. การทำงานเป็นทีม ในการทำงานเครือข่ายครั้งนี้ 3m เป็นเพียงหนึ่งทีมในส่วนโครงการใหญ่ ซึ่งประกอบไปด้วยทีมประสานงาน ทีมพัฒนาทรัพยากร ทีมเทคนิค และอีกหนึ่งทีมใหญ่ที่ให้โอกาสเครือข่ายได้เข้าไปมีส่วนร่วมคือโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น และการที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิต และได้เห็นความสำเร็จของห้องสมุดในการนำระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ULibM เข้ามาพัฒนาการดำเนินงานห้องสมุด ทำให้เห็นคุณค่าของทีมงานที่ร่วมแรงร่วมใจ และการที่ทีม 3M ได้รับโอกาสที่ดีในการทำสิ่งใหม่ ๆ ด้วยการไปปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียน ทำให้ค้นพบว่า การนำความรู้ความสามารถประสบการณ์การทำงานในห้องสมุดขนาดใหญ่ ถ่ายทอดไปสู่ห้องสมุดที่มีความแตกต่างทั้งขนาดของห้องสมุด ผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนจากผู้ใหญ่เป็นเด็กและระบบห้องสมุดอัตโนมัติ นั้น เป็นความท้าทาย สร้างความกระตือรือร้น และเติมพลังในการทำงานต่อไป

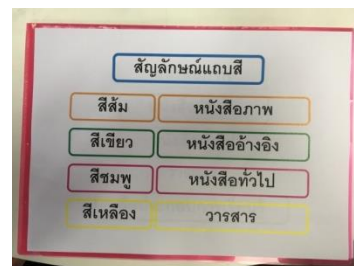
4. ขยายโอกาสให้เกิดเครือข่ายห้องสมุดไปสู่หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยขอนแก่นเพิ่มมากขึ้น ที่จะทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายห้องสมุดที่เหนียวแน่นเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

5. การบริหารงานห้องสมุดตามแนวความคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การร่วมกันวางแผน (Planning) ศึกษาและวิเคราะห์งานห้องสมุดพร้อมกำหนด

ทิศทางและวางแผนการทำงาน ขั้นที่ 2 การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing) ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงาน ขั้นที่ 3 การร่วมกันตรวจสอบ (Checking) วิจัยประเมินการปฏิบัติงาน ทำสถิติ รายงานการปฏิบัติงาน ขั้นที่ 4 การร่วมกันปรับปรุง (Action) โดยประเมินจากการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของการดำเนินงานห้องสมุดและวางแผนงานห้องสมุดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานครั้งต่อไป

การบริหารจัดการห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษ ฯ เปิดการใช้งานห้องสมุดอัตโนมัติได้เต็มรูปแบบ ด้วยโปรแกรม Walai Auto Lib โดยมีผลสัมฤทธิ์ดังนี้

1. จำนวนที่เพิ่มขึ้นของทรัพยากรสารสนเทศในฐานข้อมูลที่ใช้ร่วมกันในเครือข่าย
 2. ผู้ใช้บริการที่เป็นสมาชิกของห้องสมุด ผู้ปกครองหรือบุคคลภายนอกสามารถเข้าขอยืม ขอสำเนาทรัพยากรหรือขอเข้าใช้ห้องสมุดได้
 3. สามารถยืมคืนด้วยโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ
 4. สามารถสืบค้นข้อมูลทรัพยากรผ่านระบบออนไลน์ได้ตลอด 7 วัน 24 ชั่วโมง
 5. ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสามารถปฏิบัติงานห้องสมุดเป็นไปด้วยความราบรื่น และทำให้การทำงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด
 6. เกิดเครือข่ายห้องสมุดที่ช่วยเหลือระหว่างกันและกันทั้งสำนักหอสมุดกับห้องสมุด ร.ร. และระหว่างห้องสมุด ร.ร. ด้วยกันเอง
 7. การทำงานเป็นทีมของเครือข่ายห้องสมุดโรงเรียนสาธิต ที่ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าประสงค์ มาจากการร่วมมือในทุกทีม ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ทีม 3M และสำนักหอสมุด
 8. เป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษานำไปสู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน ตลอดชีวิต
 9. การขยายเครือข่ายห้องสมุดไปสู่หน่วยงานอื่นในมหาวิทยาลัยขอนแก่นเพิ่มมากขึ้น
- ห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษ ฯ นั้น ได้จัดสถานที่ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้บริการที่เป็นเด็กพิเศษ โดย 1) เป็นพื้นที่เฉพาะเป็นสัดส่วน สามารถใช้สถานที่เพื่ออ่านหรือทำกิจกรรมได้เต็มที่ที่เหมาะสม 2) ใช้ภาพและสัญลักษณ์ ด้วยแถบสี และภาพเพื่อสื่อสาร 3) ทรัพยากรหลากหลาย อาทิ หนังสือภาพ สื่อการสอน สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษ ฯ เป็นสถานที่ทั้งห้องฝึกทักษะ และยังเป็นสถานที่ที่นอกจากเด็กพิเศษแล้ว นักเรียนสาธิตทั่วไปสามารถเข้ามาใช้บริการได้เช่นเดียวกัน ทำให้ไม่เกิดความแปลกแยก ระหว่างเด็กทั่วไปและเด็กพิเศษ

สรุปผลการศึกษา

สืบเนื่องมาจากห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษมีสภาพเป็นห้องสมุดเฉพาะให้บริการ 2 ส่วน คือ บุคคลพิเศษ และบุคคลทั่วไป นอกจากนั้นแล้วยังไม่มีบุคลากรห้องสมุดดูแลเฉพาะ มีเพียงครูที่ทำหน้าที่สอนด้วยและดูแลห้องสมุดไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดภาระงานมากและให้เวลากับภาระงานหลักคือการสอนมากกว่า ดังนั้น เพื่อให้ห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์วิจัยออทิสติก) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการแสวงหาความรู้และส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสำหรับเด็กออทิสติก นักวิจัย นักศึกษา ผู้ปกครอง และผู้สนใจ จึงได้วางแผนและดำเนินการนำระบบห้องสมุดอัตโนมัติเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการห้องสมุดจะช่วยให้ผู้ดูแลห้องสมุดทำงานได้อย่างสะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพขึ้น ในส่วนการจัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กพิเศษแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากเด็กออทิสติกนั้นมีพฤติกรรมไม่สนใจใคร ชอบปลีกตัว รักสันโดษ สนใจคนอื่นน้อย หรือไม่สนใจเลย ยกที่จะสบตากับคนอื่น ชอบที่จะใช้เวลาอยู่คนเดียว เล่นแบบใช้จินตนาการได้น้อย ด้วยเหตุดังกล่าวการส่งเสริมการอ่านจะต้องใช้เทคนิคหลากหลาย เช่น สร้างบรรยากาศการอ่านให้สนุกสนานขณะอ่าน ให้เด็กฟังพยายามเชื่อมโยงการอ่านกับกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็ก เช่น การเล่นเกม ดนตรี ควรเลือกหนังสือที่มีสีสันสดใส มีลูกเล่น เช่น Pop up หรือหนังสือที่เลื่อนไปมาได้ ให้ภาพที่ซ่อนอยู่ มีเกมในเล่ม ตัวหนังสือไม่ต้องเยอะมาก เพื่อให้เด็กเห็นภาพและเกิดจินตนาการ (ยงยศ โคตรภูธร, 2551) โดยขณะที่อ่านควรอ่านซ้ำ ๆ ซ้ำ ๆ เป็นทำนองคล้าย ๆ กับเสียงดนตรี ทำเช่นนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจและจดจำได้ง่ายขึ้น (พัชรี บอนคำ, 2559) และปัจจุบันยังมีสื่อที่ช่วยส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายและช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กพิเศษในด้านต่าง ๆ สามารถเข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ และการฝึกคิดอย่างเป็นระบบของเด็กได้ (ยงยศ โคตรภูธร, 2551) ซึ่งห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษได้จัดหาทรัพยากรและเตรียมไว้ให้บริการตามความเหมาะสม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการทุกประเภท และนอกจากหนังสือภาพนิทาน สื่อการสอน สำหรับเด็กที่หลากหลายและเพียงพอแล้ว ห้องสมุด ฯ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลายมีมุมสบายด้วยการตกแต่งด้วยภาพ สีสันหวานอบอุ่น มีเฟอร์นิเจอร์ นำใช้ดูสบาย ขวนให้นั่งอ่านหนังสือ การสนับสนุนการใช้ห้องสมุดด้วยการอ่านนี้จะช่วยขยายโอกาสสำหรับบุคคลพิเศษหรือเด็กออทิสติกได้มีประสบการณ์ในการใช้ห้องสมุดที่ทันสมัยเหมือนบุคคลทั่วไปเพื่อลดช่องว่าง ลดความแตกต่าง ให้คุ้นเคยกับสังคมทั่วไปได้อย่างดี

ในส่วนของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดนั้นการสร้างความร่วมมือระหว่างสำนักหอสมุดกับห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น และเครือข่ายระหว่างห้องสมุดโรงเรียนที่มีถึง 7 แห่งด้วยกันครั้งนี้ จะก่อให้เกิดความร่วมมือด้านการบริการห้องสมุด การส่งเสริมการเรียนรู้ และการใช้ทรัพยากรสารสนเทศรวมกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอีกด้วย

อภิปรายผล

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ชัดเจนว่า การอ่าน ทำให้เด็กพิเศษเกิดพัฒนาการที่ดี โดยพบได้จากการวิจัยหลากหลายผลงาน เช่น งานวิจัยของอุทัยวรรณ จันทาร (2549) ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่านและการเรียนรู้ เด็กออทิสติก วัย 3-10 ปี โดยครอบครัวและผู้ปกครองมีส่วนร่วม จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนอ่านหนังสือมีความถี่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเด็กเข้าใจคำศัพท์หรือประโยคที่อ่านทำให้เกิดความสนุกเพลิดเพลินการอ่าน จนเกิดเป็นนิสัยรักการอ่านขึ้น อีกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ ที่จังหวัดลำปาง หลังจากหญิงสาวซึ่งป่วยเป็นออทิสติก ตั้งแต่อายุ 22 ปีเข้าร่วมโครงการชุมชนรักการอ่าน ห้องสมุดยามวล พบว่า จากเดิมที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ หลังจากนั้น 3 ปี มีพัฒนาการดีขึ้นทั้งในการอ่านและการเขียน (ไทยรัฐออนไลน์, 2556) และจากการดำเนินงาน

ผลิตหนังสือภาพเพื่อเด็กออทิสติกของแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สุดใจ พรหมเกิด (พัชร บอนคำ, 2559) อธิบายว่า เมื่อพ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง ได้นำหนังสือภาพไปใช้กับลูกที่เป็นออทิสติก สามารถทำให้เด็กปรับพฤติกรรมของตัวเองได้ภายใน 2-3 สัปดาห์ เช่น ความก้าวร้าวลดลง รู้จักเข้าสังคมมากขึ้น สามารถสื่อสารได้ดีกว่าเดิม และรู้จักรอยยิ้มมากขึ้น เป็นต้น หนังสือภาพช่วยพัฒนาสมอง การมองเห็น ได้ยิน การแปลสัญลักษณ์ ทำให้เด็กเก็บคลังคำศัพท์ได้มากขึ้น จะส่งผลให้เด็กสามารถสื่อสารในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ และยังสร้างความรัก ความผูกพันให้เกิดสายใยในครอบครัว นอกจากนี้ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการอ่านในข้างต้นแล้ว ยังมีความพยายามในการส่งเสริมการอ่านในอีกหลายรูปแบบและประสบความสำเร็จ ดังนั้น จะเห็นได้ชัดว่าการอ่านนั้นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กออทิสติกเกิดพัฒนาการที่ดีขึ้น ซึ่งในห้วงสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษ ฯ ได้ตระหนักถึงความสำคัญในข้อนี้เป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ และการนำไปใช้ประโยชน์

1. ในส่วนการบริหารจัดการองค์กรของสำนักหอสมุดนั้น การบริหารจัดการบุคลากรของสำนักหอสมุด ใช้รูปแบบทีมข้ามสายงาน (Cross-functional team) ด้วยการจัดกลุ่มงาน และจำนวนคนให้เหมาะสมจึงจะทำงานออกมามีประสิทธิภาพสูงสุด หรือหากเกิดปัญหาสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็วทันทั้งที่ และยังสามารถนำโมเดลการบริหารจัดการนี้กับงานในส่วนอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งการพัฒนาการบริการด้วยการนำทีม 3M เข้ามาปฏิบัติในหน่วยงานจริงสามารถเป็นตัวอย่างการปฏิบัติงานที่ดีได้ และเป็นโมเดลการพัฒนาบริการที่ยั่งยืนได้ เห็นได้จากการหมุนเวียนบุคลากรที่ชำนาญงานห้องสมุดอยู่แล้ว หมุนเวียนไปช่วยเป็นที่เลี้ยงหรือร่วมทำงานในหน่วยงานที่ยังไม่ชำนาญนัก นอกจากโรงเรียนสาธิตจะได้ประโยชน์ในการได้แหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์ขึ้น สำนักหอสมุดเองยังได้ผลงานในการบริการชุมชน และต่อยอดไปถึงสร้างลูกค้าในอนาคตได้อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าคนน้อยได้งานมากประสบผลสำเร็จ จึงเป็นการยิ่งก่นดเดี่ยวได้ประโยชน์หลายประการ อีกทั้งในการทำงาน 3M ยังได้ประยุกต์การบริหารงานห้องสมุดด้วยกระบวนการครบวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) เพื่อให้ห้องสมุดมีการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพการดำเนินการ

2. ด้วยปัจจุบันมีเด็กพิเศษที่ศึกษาในโรงเรียนสาธิต ฯ ฝ่ายการศึกษาพิเศษที่สามารถเรียนรวมกับนักเรียนทั่วไปในห้องเรียนคู่ขนาน อีกทั้งนักเรียนดังกล่าวบางคนสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ด้วย ซึ่งนอกจากเข้าใช้ห้องสมุดในโรงเรียนตนเองได้แล้วยังสามารถเข้าใช้บริการสำนักหอสมุดหรือห้องสมุดคณะต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยได้ด้วย และพบว่าได้เข้าใช้บริการอยู่โดยตลอด ซึ่งโดยที่ทางสำนักหอสมุดรวมถึงห้องสมุดคณะ ฯ เองไม่ได้กีดกันหรือแบ่งแยก ยินดีและพร้อมให้บริการ ถือว่าเป็นห้องสมุดที่มียินดีต้อนรับบุคคลพิเศษ (Autism friendly library) ด้วยเช่นกัน แต่ยังมีบริการที่เหมาะสมและความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมต่อบุคคลพิเศษน้อย จึงควรเพิ่มความรู้และสร้างสรรค์บริการใหม่ ๆ ต่อไป

3. การเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการห้องสมุดอัตโนมัติให้แก่ห้องสมุดฝ่ายการศึกษาพิเศษในครั้งนี้ เป็นการขยายโอกาสสำหรับบุคคลพิเศษหรือเด็กออทิสติก ได้มีประสบการณ์ในการใช้ห้องสมุดที่ทันสมัยเหมือนบุคคลทั่วไปเพื่อลดช่องว่าง ลดความแตกต่าง ให้คุ้นเคยกับสังคมทั่วไปได้อย่างดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการใช้ชีวิตปกติได้ต่อไป

รายการอ้างอิง

- คิดโชน (ของ) วัยทีน. (2560). 4 กลไกออทิสติกโรคแมบ เพิ่มที่ยื่น"ออทิสติก"ในสังคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/news/edu-health/295390>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2556). บำบัดโรคด้วยการอ่านเพื่อเด็กออทิสติก. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/content/edu/387658>
- พรมณี หาญหัก. รองผู้อำนวยการ โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์ออทิสติก). (11 สิงหาคม 2561). สัมภาษณ์.
- พัชรี บอนคำ. (2559). หนังสือภาพ สิ่งมหัศจรรย์ของเด็กออทิสติก. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/32796.html>
- ยงยศ โคตรภูธร. (2552). ส่งเสริมการอ่านในกลุ่มเด็กพิเศษ. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/289701>
- อาพร ตรีสุน. ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและประกันคุณภาพ โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์ออทิสติก). (11 สิงหาคม 2561). สัมภาษณ์.
- อุทัยวรรณ จันทหาร. (2549). รายงานกิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่านและการเรียนรู้เด็กออทิสติก วัย 3-10 ปี โดยครอบครัวและผู้ปกครอง. สุพรรณบุรี: ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา 5.
- TeachThought Staff. (2016). *10 Ways The Library Of The Future Will Be Different*. Retrieved from <https://www.teachthought.com/literacy/10-ways-the-library-of-the-future-will-be-different/>